

الرضا خاتم

حق و آزادی در اندیشه معاصر
گفتارهای علمی پیرامون حقوق ملت و آزادی‌های مشروع در منظومه فکری
حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله العالی)

پژوهشکده شورای نگهبان

۱۴۰۴

سرشناسه: همایش بین‌المللی حقوق ملت و آزادی‌های مشروع در منظومه فکری حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (۱۴۰۴: تهران)
عنوان و نام پدیدآور: حق و آزادی در اندیشه معاصر گفتارهای علمی پیرامون حقوق ملت و آزادی‌های مشروع در منظومه فکری حضرت آیت‌الله العظمی
خامنه‌ای (مدظله‌العالی) / پدیدآور همایش بین‌المللی حقوق ملت و آزادی‌های مشروع در منظومه فکری حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی)؛
گردآورندگان: محمد رضا فارسیان، محمد سلیمانی درجه؛ ناظر علمی عباسعلی کدخدایی؛ ناظر فنی سید محمد رضا سید علیخانی؛ همکار احمد علی نژاد.
مشخصات نشر: تهران: شورای نگهبان، پژوهشکده شورای نگهبان، ۱۴۰۴.

مشخصات ظاهری: ۶۹۶ ص.

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: خامنه‌ای، سید علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۱۸ - - دیدگاه درباره حقوق اساسی مردم - - کنگره‌ها
موضوع: Congresses: -- Views on People (Constitutional law) -- Khamene'i, Seyyed Ali, Leader of IRI -- دیدگاه درباره آزادی - - کنگره‌ها

موضوع: خامنه‌ای، سید علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۱۸ - - دیدگاه درباره آزادی - - کنگره‌ها
موضوع: Views on liberty -- Congresses -- ۱۹۳۹, Khamene'i, Seyyed Ali Leader of IRI -- دیدگاه درباره آزادی - - کنگره‌ها

موضوع: مردم (حقوق اساسی) - - ایران - - کنگره‌ها
People (Constitutional law) -- Iran -- Congresses

آزادی - - جنبه‌های مذهبی - - اسلام - - کنگره‌ها
Liberty -- Religious aspects -- Islam -- Congresses

شناسه افزوده: فارسیان، محمد رضا، ۱۳۶۷-، گردآورنده

شناسه افزوده: سلیمانی درجه، محمد، ۱۳۶۷-، گردآورنده

شناسه افزوده: کدخدایی، عباسعلی، ۱۳۴۰-، Abbas-ali, Kadhodae

شناسه افزوده: سید علیخانی، سید محمد رضا، ۱۳۶۷-

شناسه افزوده: علی نژاد، احمد، ۱۳۶۷-

شناسه افزوده: شورای نگهبان. پژوهشکده

رده بندی کنگره: ۷۳/ح ۱۶۹۲ DSR

رده بندی دیویی: ۹۵۵/۰۸۴۴

شماره کتابشناسی ملی: ۱۰۳۸۵۷۳۴

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیا

حق و آزادی در اندیشه معاصر

گفتارهای علمی پیرامون حقوق ملت و آزادی‌های مشروع در منظومه فکری حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

پدیدآور: همایش بین‌المللی حقوق ملت و آزادی‌های مشروع در منظومه فکری حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

به اهتمام: دکتر عباسعلی کدخدایی (عضو هیأت علمی دانشگاه تهران)

گردآورندگان: محمد رضا فارسیان، محمد سلیمانی درجه

همکار: احمد علی نژاد

ترجمه: جواد عرب شیرازی، محمد شکوهی فر، جواد پارسامهر، سینا محمدی

پیاده سازی: امین مددی

ویراستاری: علی کمالی

انفورماتیک: مهدی تاجیک

ناظر فنی چاپ: سید محمد رضا سید علیخانی

ناشر: پژوهشکده شورای نگهبان

نوبت چاپ: اول - زمستان ۱۴۰۴ تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۵۰۶۸-۸۷-۲

نشانی: تهران، خیابان شهید بهشتی^(۵)، خیابان سرافراز، کوچه پنجم، پلاک ۱۱

ccri.ac.ir nashr-rc.ir

شماره تماس: ۰۲۱-۸۸۷۵۰۰۷۰

بخش اول: نشست‌های داخلی ----- ۷

نسبت‌سنجی حقوق ملت و آزادی‌های مشروع با عدالت در منظومه فکری حضرت
آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) ----- ۹

چیستی عدالت و نسبت آن با آزادی در منظومه فکری رهبری / حجت الاسلام عبدالحسین
خسروپناه ----- ۱۰

آزادی تکوینی و تشریعی، آزادی درونی و برونی و نسبت آزادی و آزادگی با توحید و عدالت در اندیشه
اسلامی / آیت‌الله رشاد ----- ۱۸

تجربه جمهوری اسلامی و تمدن غرب در حوزه آزادی / دکتر محمدجواد لاریجانی ----- ۲۷

جایگاه مردم در منظومه فکری حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای ----- ۳۷

مشروعیت و جایگاه مردم در نظام اسلامی / حجت الاسلام دکتر ابراهیم موسی‌زاده ----- ۳۸

ولایت مردم و ولایت فقیه در مشروعیت حکومت اسلامی / حجت الاسلام بیاتی ----- ۵۲

نسبت‌سنجی آزادی بیان با اخلاق ----- ۵۹

آزادی بیان، آزادی آکادمیک و مرزهای اخلاق در نظام حقوقی جمهوری اسلامی / دکتر محمود
حکمت‌نیا ----- ۶۰

آزادی بیان در پرتو قانون اساسی ایران / دکتر سید احمد حبیب‌نژاد ----- ۷۶

محدودیت‌های مشروع بر آزادی‌های فردی؛ توازن میان حقوق ملت و نظم عمومی

در منظومه فکری حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) ----- ۹۳

آزادی‌های فردی، نظم عمومی و مرزهای جرم‌انگاری در نظام حقوقی / دکتر جعفر کوشا ----- ۹۴

تحول مفهوم «حق ملت» از مشروطه تا جمهوری اسلامی ایران/ دکتر قاسم محمدی ----- ۱۰۴
توازن میان آزادی‌های فردی و نظم عمومی در چارچوب حقوق ملت/ دکتر مهدی نورایی --- ۱۱۰

.....■ ■ ■.....

حق برخورداری از نظام اقتصادی صحیح با تأکید بر سرمایه‌گذاری مردم در تولید
در منظومه فکری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای ----- ۱۱۳
سرمایه‌گذاری در تولید و نقش انرژی‌های تجدیدپذیر در توسعه پایدار سراوان/ دکتر مریم
مظهری‌آوا ----- ۱۱۴
حق بر اقتصاد صحیح در منظومه فکری مقام معظم رهبری/ دکتر محمد برومند----- ۱۲۱
نقش سرمایه‌گذاری مولد در نظام اقتصادی و رویکرد اسلام به اقتصاد عادلانه/ دکتر فرزاد
یوسفی ----- ۱۲۴

.....■ ■ ■.....

حق براشتغال در منظومه فکری حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای ----- ۱۳۱
حق بر اشتغال در منظومه فکری فقهای شیعه و مقام معظم رهبری/ دکتر علی میری ----- ۱۳۲
چالش‌های اجرای سیاست‌های اشتغال و اقتصاد مقاومتی در بدنه حاکمیت/ دکتر محسن
سرگزی ----- ۱۳۷
حق بر اشتغال، تمدن‌سازی و نوع تعهد دولت اسلامی/ دکتر بهروز بهبودیان ----- ۱۴۱
حق انتخاب اشتغال و آسیب‌های اشتغال کاذب در منظومه دینی/ دکتر زاهد شیخی --- ۱۴۴

.....■ ■ ■.....

حق‌های اقتصادی محرومان و راهکارهای احقاق آن در قانون اساسی و منظومه
فکری مقام معظم رهبری ----- ۱۴۷
فقر، محرومیت و حق‌های اقتصادی در قانون اساسی و گفتمان عدالت/ دکتر سید احمد
حبیب‌نژاد ----- ۱۴۸
معیشت، اقتصاد و جایگاه حقوق اساسی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران/ دکتر امیرحمزه
سالارزائی ----- ۱۵۷
حقوق ملت و حق‌های اقتصادی محرومان در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران/ دکتر ابوالفضل
احمدزاده ----- ۱۶۶

.....■ ■ ■.....

- سازوکار و الزامات تقنینی تأمین و تضمین حقوق ملت ----- ۱۶۹
- الزامات تقنینی استناد به معاهدات حقوق بشری در آراء قضایی / دکتر هاله حسینی اکبرنژاد - ۱۷۰
- الزامات تقنینی و نهادی حمایت از گزارشگری فساد در راستای تأمین امنیت اقتصادی / دکتر سکیه خانعلی پور ----- ۱۷۶
- تأمین حق بر سلامت از رهگذر دسترسی به فرآورده‌های پزشکی سالم / دکتر محسن عینی - ۱۸۲

- چارچوب‌ها و ارزش‌های حاکم بر آزادی‌های مشروع در منظومه فکری حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله العالی) ----- ۱۸۹
- آزادی در اندیشه مقام معظم رهبری؛ تحلیل گفتمان در چارچوب نظام دینی / دکتر مهدی بشارت ----- ۱۹۰
- عقلانیت فقهی و جایگاه آزادی در اندیشه مقام معظم رهبری / جناب آقای دکتر اسماعیلی ۱۹۵
- آزادی و نقش آن در توسعه / دکتر سید عباس ابراهیمی ----- ۱۹۹
- نسبت آزادی و عدالت در اندیشه مقام معظم رهبری / حجت الاسلام دکتر محمدجواد سعدی ۲۰۲
- اندیشه‌های مقام معظم رهبری در حوزه آزادی اقتصادی / دکتر رحمان سعادت ----- ۲۰۶
- نسبت امنیت و آزادی در اندیشه مقام معظم رهبری / دکتر خسرو مومنی ----- ۲۱۰

- سازکارها و الزامات تأمین و تضمین حقوق ملت و آزادی‌های مشروع ----- ۲۱۵
- مفهوم آزادی و آزادی‌های مشروع در پارادایم اسلامی / دکتر سید حسین ملکوتی ----- ۲۱۶
- اهمیت آزادی در منظومه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران / دکتر آیت مولایی ----- ۲۲۲
- نقش مجلس در تأمین و تضمین حقوق ملت و آزادی‌های مشروع در منظومه فکری مقام معظم رهبری / دکتر غلامرضا حاجی‌نوری ----- ۲۲۹

- نقش قوه قضاییه در تحقق حقوق قضایی ملت؛ با تأکید بر منظومه فکری آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای ----- ۲۳۵
- نقش قوه قضائیه در تحقق قضایی حقوق ملت و آزادی‌های مشروع / دکتر مهدی هادی --- ۲۳۶
- گسترش آزادی‌های مشروع و حقوق قضایی ملت در پرتو نقش قوه قضائیه / دکتر فاطمه بداغی ۲۴۳
- نقش فراتر از قضایی قوه قضائیه در تحقق حقوق ملت از منظر رهبری / دکتر غلامعباس ترکی ۲۴۹

بررسی معانی و مصادیق آزادی با تأکید بر منظومه فکری مقام معظم رهبری / دکتر سید صمد موسوی

خوشدل ----- ۲۵۴

بازخوانی مفهومی حقوق ملت و آزادی‌های عمومی در پرتو بینش تمدنی اسلامی-

ایرانی ----- ۲۵۹

جایگاه آزادی در اندیشه اسلامی و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران / دکتر عباسعلی

کدخدایی ----- ۲۶۰

حریت و آزادی در قلمرو تکوین و تشریع در اندیشه اسلامی / حجت الاسلام والمسلمین دکتر حمید

پارسانیا ----- ۲۶۵

حقوق ملت و آزادی‌های مشروع در افق تمدن نوین اسلامی. ایرانی / دکتر علیرضا افشاری فر ۲۷۱

بازخوانی مفهوم «ملت» در افق تمدن نوین ایرانی. اسلامی / دکتر محمد جواهری ----- ۲۷۳

آزادی، کرامت انسانی و حدود آن در منظومه فکری اسلامی و قانون اساسی جمهوری اسلامی / دکتر

محمدهادی صادقی ----- ۲۷۸

نقش زنان در ایجاد و استمرار تمدن نوین اسلامی ----- ۲۸۳

نقش زنان در ایجاد و استمرار تمدن نوین اسلامی از منظر معارف اسلامی و بیانات مقام معظم رهبری /

سرکار خانم دکتر زینب درویشی ----- ۲۸۴

نقد و ارزیابی مقاله نقش زنان در منظومه فکری مقام معظم رهبری / دکتر عبدالله پیروزی -- ۲۹۵

حق بر دادخواهی در منظومه فکری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) ----- ۲۹۹

مبانی حقوق ملت و آزادی‌های مشروع در چارچوب حکومت توحیدی اسلامی / سید مهدی

علم خواه ----- ۳۰۰

حق دادخواهی و امنیت قضایی در اندیشه مقام معظم رهبری / دکتر محمدهادی توکل‌پور - ۳۰۵

حق دادخواهی قربانیان سلاح شیمیایی در جنگ عراق علیه ایران در چارچوب حقوق بین‌الملل /

دکتر فاطمه فتح‌پور ----- ۳۱۱

دادخواهی در امر عمومی و قانون‌گرایی مدیران در اندیشه مقام معظم رهبری / دکتر احمد

منتظری ----- ۳۱۸

حق بر دادخواهی در اندیشه فلاسفه و نظام حقوقی ایران / دکتر عزیرالله فضلی ----- ۳۲۴

تضمین و صیانت از حقوق ملت در جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر نظریه ولایت
فقیهه ----- ۳۲۹

مبانی حقوق ملت و آزادی‌های مشروع در اسلام با تأکید بر نظریه ولایت فقیهه / آیت‌الله کعبی ۳۳۰

تبیین حق تعیین سرنوشت در اسلام با تأکید بر منظومه فکری رهبر معظم انقلاب
اسلامی ----- ۳۳۹

تبیین حق تعیین سرنوشت در اسلام با تأکید بر منظومه فکری رهبر معظم انقلاب اسلامی / آیت‌الله
اراکی ----- ۳۴۰

نسبت سنجی حقوق ملت و آزادی‌های مشروع با مصالح و منافع عمومی --- ۳۵۱
نسبت سنجی حقوق ملت و آزادی‌های مشروع با مصالح عمومی در منظومه فکری مقام معظم رهبری /

دکتر مسلم اورنگی ----- ۳۵۲
مصلحت عمومی، منفعت عمومی و حدود آزادی‌های مشروع در پرتو قانون اساسی / دکتر عیسی
دانشپور ----- ۳۵۸

پارادوکس آزادی: بررسی نسبت میان آزادی ، رهایی و آشفستگی ----- ۳۶۷
پارادوکس آزادی؛ تأملی در نسبت آزادی، رهایی و آشفستگی در اندیشه لیبرالیسم و نگاه رهبری / دکتر
بهزاد حمیدیه ----- ۳۶۸

مبانی فلسفی حقوق ملت و آزادی‌های مشروع در گفتمان انقلاب اسلامی ۳۷۷
جهاد تبیین، حقوق ملت و گفتمان آزادی‌های مشروع در اندیشه رهبری / دکتر سید محمد مهدی
صافی ----- ۳۷۸

مبانی فلسفی حقوق ملت و آزادی‌های مشروع در منظومه فکری مقام معظم رهبری / دکتر عبدالکریم
شاحیدر ----- ۳۸۱

جایگاه حقوق زن و خانواده در منظومه حقوق ملت و آزادی‌های مشروع / دکتر حسین
سعادت‌خواه ----- ۳۹۱

.....■ ■ ■.....
الزامات نظام تربیتی در حقوق ملت و آزادی های مشروع مبتنی بر منظومه فکری
حضرت آیت الله العظمی خامنه ای (مدظله العالی) ----- ۳۹۵

الزامات نظام تربیتی اسلامی در تحقق حقوق ملت و آزادی های مشروع از منظر منظومه فکری رهبر
انقلاب/ خانم دکتر حمیدی فر----- ۳۹۶
الگوی تربیتی «تکامل» در منظومه فکری مقام معظم رهبری/ خانم دکتر مریم محمدی ---- ۴۰۸
جایگاه زن در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران/ خانم دکتر آرزو ملک شاه ----- ۴۱۲
تأثیر رعایت حقوق زوجین بر تربیت فرزندان در نهاد خانواده/ خانم دکتر ناهید برومند ---- ۴۱۹

.....■ ■ ■.....
الزامات و تضمینات حقوق اقتصادی و اجتماعی ملت در نظام جمهوری اسلامی
ایران ----- ۴۲۵

تحلیل حقوق اقتصادی ملت و رویکردهای تحلیلی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران/ دکتر
صمد قائم پناه ----- ۴۲۶
جایگاه حقوق و آزادی های صنفی در نظام حقوق اساسی ایران/ دکتر امید نوروزی ----- ۴۳۱
ظرفیت ها و چالش های نظام استقلال قوا در تضمین حقوق اقتصادی و اجتماعی/ محمد حسین
منتظری ----- ۴۳۷
امنیت شغلی کارگران در پرتو بیانات رهبری و ماده ۷ قانون کار/ دکتر علیرضا برنجی باقری - ۴۴۲
مبانی فقهی حقوق اقتصادی و اجتماعی ملت در منظومه فکری رهبری/ حجت الاسلام والمسلمین
علی اصغر منصوری ----- ۴۴۷

.....■ ■ ■.....
انتظار مشروع در اندیشه فقهی حقوقی مقام معظم رهبری ----- ۴۵۳
انتظار مشروع در نظام حقوقی ایران و انطباق آن با اندیشه های رهبر انقلاب اسلامی/ آقای حمیدرضا
سلیمی ----- ۴۵۴
انتظار مشروع و نقش آن در امنیت حقوقی و اعتماد عمومی/ دکتر فرامرز عطریان ----- ۴۵۷

.....■ ■ ■.....
نسبت حقوق ملت و آزادی های مشروع با افزایش مشارکت سیاسی مردم در
منظومه فکری مقام معظم رهبری حضرت آیت الله العظمی خامنه ای (مدظله العالی) ۴۶۱

نقش بی بدیل مردم در مردم سالاری دینی و مشارکت سیاسی در مقام معظم رهبری / دکتر هادی
 طحان نظیف ----- ۴۶۲

نسبت حقوق ملت و آزادی های مشروع با افزایش مشارکت سیاسی مردم در منظومه فکری مقام معظم
 رهبری / دکتر علی بهادری جهرمی ----- ۴۶۷

مبنای الهی حاکمیت مردم و تفسیر اصل ۵۶ قانون اساسی در اندیشه امام خمینی و رهبر انقلاب /
 دکتر جلیل محبی ----- ۴۷۰

جایگاه هنر در منظومه فکری و گفتمان رهبر انقلاب با تأکید بر حوزه
 موسیقی ----- ۴۷۷

جایگاه هنر و موسیقی در منظومه فکری رهبر انقلاب و حدود آزادی هنری / حجت الاسلام والمسلمین
 دکتر مهدی گرامی پور ----- ۴۷۸

سازوکارها و الزامات تأمین و تضمین حقوق ملت و آزادی های مشروع باتاکید بر
 شیوه حکمرانی علوی ----- ۴۹۳

حق مردم، حفظ نظام و حُسن ولایت در حکمرانی علوی / دکتر علیرضا میرزایی ----- ۴۹۴

حقوق مردم و موانع مشارکت مدنی تمدن ساز در نظام اداری کشور مبتنی بر
 منظومه فکری حضرت آیت الله العظمی خامنه ای (مدظله العالی) ----- ۵۱۱

حقوق مردم و موانع مشارکت مدنی تمدن ساز در نظام اداری جمهوری اسلامی / دکتر سید علی
 قریشیان ----- ۵۱۲

حقوق ملت، نظام اداری و موانع مشارکت مردم در منظومه فکری رهبری / دکتر علی نجات بخش
 اصفهانی ----- ۵۲۰

تبیین نظریه مقاصد الشریعه و کاربرست آن در استنباط حقوق اساسی ملت ۵۳۳

استنباط حقوق اساسی ملت بر پایه مقاصد الشریعه در منظومه فقه حکومتی / آیت الله ابوالقاسم
 علیدوست ----- ۵۳۴

سیاست‌گذاری راهبردی و صیانت از حقوق ملت در بستر تحولات منطقه‌ای و جهانی مبتنی بر منظومه فکری مقام معظم رهبری. حقوق ملت در مواجهه با بحران‌ها (مسئله جنگ و تحریم)-----۵۴۷

حقوق ملت و آزادی‌های مشروع در شرایط اضطراری و جنگی بر پایه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران/ دکتر محمدرضا حسینی ----- ۵۴۸
جایگاه آزادی و حقوق ملت در منظومه فکری مقام معظم رهبری و نسبت آن با الگوهای غربی/ دکتر قاسم محمدی-----۵۵۸

بخش دوم: نشست‌های خارجی-----۵۷۱

مفهوم آزادی در جمهوری اسلامی از دیدگاه آیت‌الله العظمی خامنه‌ای مدظله‌العالی/ شیخ غازی یوسف حنینه ----- ۵۷۳
شیخ فادی رضا ----- ۵۷۷
مفهوم حقوق بشر در حقوق اسلامی/ دکتر مدثره صابرین ----- ۵۸۵
زنان و عدالت اجتماعی از منظر نظام حقوقی اسلام با تأکید بر منظومه فکری حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای مدظله‌العالی/ خانم دکتر لونا فرحت ----- ۶۰۶
ولایت فقیه و تضمین حقوق ملت/ پروفسور سامر ماهر عبدالله ----- ۶۲۹
بین‌هنجار و سیالیت: پارادوکس قانون اساسی میان غرب و ایران/ دکتر دانیله تیرابوکو ----- ۶۳۶
دکتر دون روبرتو کاریا ----- ۶۳۹
حقوق بشر در تئوری و عمل/ پروفسور آناشری پیللی ----- ۶۴۴
تضمین آزادی‌های فردی و اجتماعی در منظومه فکری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای مدظله‌العالی/ شیخ ماهر حمود ----- ۶۷۶
«عدالت اجتماعی» و «حفظ حقوق مردم» در دیدگاه امام خامنه‌ای/ شیخ محمد کرباسی - ۶۸۰
حقوق اقلیت‌های دینی از منظر مقام معظم رهبری/ دکتر یوسف الحاضری ----- ۶۸۶
نظریه اقتصاد مقاومتی در اندیشه مقام معظم رهبری/ احمد ثانی حارث ----- ۶۹۲

مقدمه

اندیشه‌ورزی درباره نسبت آزادی، حقوق ملت و حکمرانی ریشه در سنت کهن فلسفه سیاسی اسلامی دارد؛ سنتی که از بطن اندیشه سیاسی آغاز می‌شود و تا دوران معاصر امتداد می‌یابد. در این سنت، مسئله سیاست تنها در محدوده تدبیر قدرت خلاصه نمی‌شود، بلکه در پیوند مستقیم با تبیین انسان، غایت زندگی و راه رسیدن به سعادت تعریف می‌شود. حکما، نظام سیاسی را زمانی کامل می‌دانستند که زمامدار، از مرتبه‌ای از حکمت برخوردار باشد که بتواند جامعه را از سطح نیازهای روزمره فراتر برده و در مسیر کمال انسان هدایت کند. حکمرانی در این اندیشه، مبتنی بر این فرض است که جامعه زمانی رو به صلاح می‌رود که هدایت آن نزد «حکیم» باشد؛ حکیمی که بر حقیقت انسان و ابعاد روحی، عقلانی و اجتماعی او اشراف دارد و مسیر سعادت را می‌شناسد.

در چنین دستگاهی، آزادی نه امری مستقل و گسسته از حکمت، بلکه بخشی از ساحت انسانیت است. آزادی در نگاه فلسفه سیاسی اسلامی، حلقه واسط میان عقل و اراده است؛ یعنی انسان تنها زمانی می‌تواند به کمال نزدیک شود که امکان انتخاب و امکان حرکت از ضعف به قوت را داشته باشد. این فهم، آزادی را از سطح امری تزئینی یا صرفاً سیاسی فراتر می‌برد و آن را در مقام یکی از لوازم تربیت انسان قرار می‌دهد. بنابراین، حکمرانی حکیم، نه تنها با آزادی

ناسازگار نیست، بلکه آزادی را شرط تحقق مسئولیت و رشد اجتماعی می‌فهمد. در دوران معاصر نیز این پرسش همچنان پابرجاست که آزادی در حکمرانی مبتنی بر حکمت چه جایگاهی دارد. وقتی رهبری سیاسی و فکری جامعه، بر اساس جهان‌بینی توحیدی، مبانی معرفتی و تجربه حکمرانی شکل گرفته باشد، طبیعی است که آزادی در دستگاه فکری او نه یک شعار، نه امتیاز قدرت و نه مفهومی وارداتی، بلکه مؤلفه‌ای ذاتی از انسان‌شناسی و جامعه‌شناسی دینی تلقی شود.

همایش بین‌المللی حقوق ملت و آزادی‌های مشروع در منظومه فکری حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) دقیقاً در پاسخ به این ضرورت شکل گرفت؛ ضرورتی که در آن، فهم آزادی در اندیشه رهبر معظم انقلاب، بخشی از فهم کلان منظومه فکری ایشان درباره انسان، جامعه، مسئولیت، عدالت و حکمرانی است. طراحی سه‌گانه‌ای که محور این همایش قرار گرفت. منظومه فکری، شخصیت آیت‌الله خامنه‌ای و مسئله حقوق ملت و آزادی‌های مشروع. یک چارچوب نظری برای ورود به این عرصه است که بدون آن، مطالعه اندیشه رهبری به مجموعه‌ای پراکنده از نقل‌قول‌ها فروکاسته می‌شود و انسجام درونی این دستگاه فکری پدیدار نمی‌شود.

منظومه فکری به مثابه چارچوب فهم آزادی و حقوق ملت

مطالعه اندیشه سیاسی بدون رویکرد منظومه‌ای، همواره به سوءبرداشت و گسست میان مبانی نظری و سیاست‌گذاری عملی منجر شده است. اندیشمندی که مفاهیم را جدا از یکدیگر مطرح می‌کند، ممکن است در بُعدی از نظر موفق باشد، اما اندیشمندی که مبانی هستی‌شناسانه، مبانی ارزشی و روش‌شناسی اجتهادی او در پیوند درونی شکل گرفته باشد، صاحب منظومه است.

منظومه فکری، شبکه‌ای از اصول است که در آن، انسان‌شناسی، اخلاق، قانون، عدالت، آزادی، امنیت و پیشرفت در تقابل نیستند، بلکه بر اساس نظم درونی واحدی معنا می‌یابند. وقتی این اندیشه در بستر منظومه‌ای آن فهم شود، آزادی در کنار توحید، کرامت انسانی، مسئولیت، عدالت، استقلال و مردم‌سالاری دینی هویت حقیقی می‌یابد.

در این فهم منظومه‌ای، آزادی تنها یک حق نیست بلکه «بنیاد» نقش‌آفرینی انسان در جامعه

است. انسان مختار است که مسئول می‌شود و انسان مسئول است که جامعه را می‌سازد. از همین جاست که آزادی در اندیشه رهبری، نه به نسبی‌گرایی لیبرالی می‌انجامد و نه به کاهش آزادی در سایه اقتدار سیاسی؛ بلکه به پیوند عقل و اخلاق، اراده و حقیقت، و آزادی و قانون منتهی می‌شود.

جایگاه آیت‌الله خامنه‌ای در تبیین آزادی به مثابه یک مفهوم حکمی و تمدنی

اهمیت پرداختن به اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای به عنوان یک دستگاه فکری، نه فقط به دلیل جایگاه ایشان در ساختار سیاسی، بلکه به دلیل اتصال سه حوزه فکری است: اول فقه سیاسی و اجتهاد اجتماعی؛ دوم فلسفه سیاسی اسلامی و در آخر هم تجربه چند دهه حکمرانی. این سه حوزه، اندیشه ایشان را به یکی از کم‌نظیرترین منظومه‌های زنده در فضای اسلامی معاصر تبدیل کرده است. نگاه ایشان به آزادی، محصول این پیوند است: آزادی از منظر دینی، آزادی در نسبت با حقیقت، آزادی در پیوند با عدالت و آزادی به مثابه پیش شرط مردم‌سالاری دینی. در این نگاه، آزادی هویت دوگانه ندارد؛ آزادی دینی، آزادی اجتماعی، آزادی سیاسی و آزادی فرهنگی در یک هندسه مشترک تعریف می‌شوند. آزادی از منظر ایشان، نه مفهومی صوری است و نه مفهومی رها از مسئولیت. آزادی، لازمه ایمان است و بدون آن، تکلیف و مسئولیت بی‌معنا می‌شود.

این نگاه، زمینه نظری فهم مسئولیت فردی، مشارکت اجتماعی، نقد قدرت، رقابت سیاسی و حق مردم برای شنیده شدن را فراهم می‌کند. و در عین حال، مانع از آن می‌شود که آزادی به ابزار سلطه رسانه‌ای یا نفوذ سیاسی قدرت‌های خارجی تبدیل شود.

افزون بر مبانی نظری، بررسی سیره عملی رهبر معظم انقلاب نشان می‌دهد که پاسداری از حقوق ملت در بالاترین سطح حکمرانی جمهوری اسلامی، به صورت یک اصل جاری و مستمر رعایت شده است. تأکید ایشان بر «حق الناس» بودن آرای مردم در انتخابات، مطالبه صریح نسبت به حفظ کرامت عمومی در رفتارهای حکومتی، هشدار در برابر تعرض صاحبان قدرت به آزادی‌های مشروع، دفاع از حق اعتراض و نقد سازنده، و توصیه مکرر به دستگاه‌های اداری و امنیتی برای رعایت دقیق حقوق شهروندان، تنها نمونه‌هایی از این سیره است. این رفتار عملی، نشان می‌دهد که حقوق ملت در منظومه فکری رهبری نه یک مفهوم نظری، بلکه

مبنای مشروعیت، عدالت و کارآمدی نظام اسلامی تلقی می‌شود؛ و همین تجربه زیسته، اهمیت مطالعه نظام‌مند اندیشه ایشان در حوزه آزادی و حقوق مردم را دوچندان می‌کند.

مفهوم آزادی به عنوان محور هویت حقوق عمومی در جمهوری اسلامی

«حقوق ملت» در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، یکی از وجوه ممتاز و قابل افتخار این سند بنیادین است. قانون اساسی پس از انقلاب، برخلاف بسیاری از متون مشابه در منطقه، حقوق ملت را در فصل مستقل و تفصیلی و همچنین در اصول متعدد دیگر، به عنوان بخشی از هویت نظام سیاسی تثبیت کرده است. این گستره از حقوق-از آزادی بیان و انتخاب تا امنیت قضایی، کرامت انسانی و حق مشارکت عمومی- نشان می‌دهد که بنیان‌گذاران نظام، آزادی و حقوق ملت را نه امری فرعی، بلکه محور فلسفه سیاسی جمهوری اسلامی دیده‌اند. این ظرفیت حقوقی، پشتوانه مهمی برای رویکرد رهبری در تبیین آزادی و صیانت از حقوق ملت است و بیانگر آن است که قانون اساسی نیز در سطح ساختاری، همین هندسه ارزشی را پذیرفته و صورت‌بندی کرده است. با وجود آن که آزادی، دومین رکن شعار سه‌گانه انقلاب اسلامی بود، اما برخلاف استقلال و جمهوریت، سهم آن در ادبیات نظری کشور کمتر توسعه یافت و باعث شد که گاه حقوق ملت و آزادی صرفاً در قالب تقابل سیاسی تفسیر شود و گاه در سایه مسائل فرهنگی، اجرایی یا امنیتی بدان نگرسته شود.

این در حالی است که در اندیشه رهبری، آزادی یک امتیاز حکومتی نیست بلکه حقی ذاتی و الهی است؛ حقی که ریشه در کرامت و اختیار انسان دارد. آزادی برای ایشان، مقدمه رشد انسانی است؛ زیرا انسان مجبور، نه مسئول است و نه می‌تواند در جامعه نقش‌آفرین باشد. در این نگاه، آزادی در دو ساحت اصلی تحلیل می‌شود: آزادی درونی و رهایی انسان از اسارت خواسته‌های نفسانی، ترس، جهل و سلطه غیرالهی؛ و آزادی اجتماعی و امکان انتخاب، مشارکت، نقد، گفت‌وگو و تلاش برای اصلاح جامعه در چارچوب قانون و اخلاق.

این تمایز، نقطه تفاوت آزادی اسلامی با آزادی سکولار است. در آزادی غربی، غایت و حدّ آزادی، اراده فردی است؛ اما در آزادی اسلامی، غایت آزادی رشد انسان و تحقق عدالت است و حدّ آن، حقوق دیگران، مصالح عمومی و اصول اخلاقی است.

از این رو، آزادی به عنوان یک اصل، در منظومه فکری رهبری به بنیانی برای رشد تمدنی تبدیل

می‌شود؛ جامعه آزاد، جامعه‌ای زنده، خلاق، منتقد، پویا و مصون در برابر استبداد و فساد است. همایش بین‌المللی حقوق ملت و آزادی‌های مشروع در منظومه فکری حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) بر اساس مجموعه‌ای از اهداف مشخص و نقش‌آفرین طراحی شد؛ اهدافی که با بررسی مجموعه بیانات، خطابات رسمی و مبانی نظری رهبر معظم انقلاب، صورت‌بندی اولیه خود را پیدا کرد و در ادامه با مشارکت شورای علمی به چارچوب نهایی تبدیل شد. این همایش، به جای تمرکز بر گردآوری مقالات پراکنده، بر آن بود که امکان تبیین نظری آزادی و حقوق ملت را در بستر هندسه فکری رهبری فراهم کند و از این مسیر، شکاف میان مبانی اندیشه‌ای و حوزه عمل در نظام حکمرانی را کاهش دهد.

در فرآیند طراحی، سه محور عمده به عنوان ستون‌های اصلی همایش تثبیت شد. نخست، ضرورت تبیین مبانی آزادی و حقوق ملت بر اساس جهان‌بینی توحیدی و انسان‌شناسی اسلامی که در بیانات رهبری ریشه دارد؛ مبانی‌ای که آزادی را از سطح امری صرفاً سیاسی یا امنیتی خارج کرده و آن را به بخشی از کرامت و اختیار انسان در نظام اسلامی تبدیل می‌کند. دوم، تحلیل آزادی‌های مشروع در بستر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و بررسی نحوه تفسیر، اجرا و تضمین آن‌ها در نظام حقوق عمومی کشور. و سوم، مطالعه نسبت آزادی با سایر ارزش‌های بنیادین همچون عدالت، امنیت، اخلاق عمومی و معنویت اجتماعی که در منظومه فکری رهبری به صورت درهم‌تنیده و غیرقابل تفکیک مطرح شده است.

بر همین اساس، محورهای علمی همایش با رویکردی کاربردی و قابل بهره‌برداری برای جامعه علمی و دستگاه‌های حکمرانی طراحی شد. این محورها شامل:

- مفهوم، مبانی و چارچوب‌های حقوق ملت و آزادی‌های مشروع در نظام جمهوری اسلامی ایران و مقایسه آن با سایر نظام‌های حقوقی

- سازکارها و الزامات تأمین و تضمین حقوق ملت و آزادی‌های مشروع

- دستاوردهای نظام جمهوری اسلامی ایران در زمینه حقوق ملت و آزادی‌های مشروع.

ترکیب این محورها، مجموعه‌ای از عناصر نظری، حقوقی و سیاستی را در کنار یکدیگر قرار می‌دهد و مسیر توسعه ادبیات علمی در حوزه حقوق ملت را روشن می‌سازد. از این منظر، همایش نه صرفاً محل عرضه مقالات، بلکه تلاشی برای تولید چارچوب، دستورکار و ادبیات علمی جدید در این عرصه بود؛ ادبیاتی که بتواند مبانی رهبری در باب آزادی و حقوق ملت را

از سطح گفتار به سطح نظریه و سپس به عرصه سیاست‌گذاری منتقل کند. برگزاری این همایش تنها یک اقدام مقطعی نبود، بلکه گامی آغازین برای شکل‌دهی به جریان مستمر مطالعات نظری در حوزه آزادی و حقوق ملت در جمهوری اسلامی به شمار می‌آید. ضرورت امروز کشور، توسعه منظومه‌مند و روش‌مند این ادبیات است؛ ادبیاتی که برخاسته از مبانی اسلامی، مبتنی بر تجربه حکمرانی و پاسخ‌گو به مسائل واقعی جامعه باشد. آنچه در پیش رو دارید، بخشی برگزیده‌ای از سخنرانی‌ها و متن بیانات اساتید و اندیشمندان داخلی و خارجی در ۷۱ پیش نشست علمی برگزار شده در خلال این همایش است. از تمامی اساتید، پژوهشگران، ارائه‌دهندگان مقالات، داوران علمی، و همکاران اجرایی که با دقت علمی و احساس مسئولیت، ما را در برگزاری این همایش یاری کردند، صمیمانه سپاسگزاری می‌کنم. امید است نتایج این همایش مقدمه‌ای باشد برای شکل‌گیری یک جریان پایدار در حوزه اندیشه سیاسی اسلامی و حقوق عمومی، و بتواند مفهوم آزادی و حقوق ملت را آن‌گونه که در منظومه فکری رهبر معظم انقلاب اسلامی تبیین شده است، به بخشی فعال و اثرگذار از ساختار تصمیم‌سازی و سیاست‌گذاری کشور تبدیل کند.

دکتر هادی طحان نظیف

دانشیار دانشگاه امام صادق علیه السلام و دبیر علمی همایش

آذرماه ۱۴۰۴